

KUĆICE ZA PTICE

VESNA TUTIŠ

Javna ustanova za upravljanje zaštićenim
prirodnim vrijednostima Karlovačke županije 2008

naslov
KUĆICE ZA PTICE

autor
dr. sc. Vesna Tutiš

izdavač
Javna ustanova za upravljanje zaštićenim
prirodnim vrijednostima Karlovačke županije

za izdavača
Darka Spudić

urednica
Vesna Tutiš

dizajn i grafička priprema
GoreDesignGroup, Zagreb

tisak
Kerschoffset, Zagreb

naklada
4000 primjeraka

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Zagreb

UDK

TUTIŠ, Vesna
Kućice za ptice / Vesna Tutiš ;
Zagreb : izdavač, 2008

ISBN 953-xxxxxxx

Ovaj publikacija tiskana je u okviru projekta „Škole promotori zaštićenih prirodnih vrijednosti Karlovačke županije“. Nositelj projekta je Javna ustanova za upravljanje zaštićenim prirodnim vrijednostima Karlovačke županije.

Projekt je proveden u suradnji s Upravom šuma Podružnica Karlovac, Veleučilištem u Karlovcu –Odjel lovstva i zaštite prirode, turističkim zajednicama gradova i općina Karlovačke županije, Turističkom zajednicom Karlovačke županije, Gradskim muzejom grada Karlovca i Ekološkim društvom PAN.

U provedbi projekta sudjelovali su učenici i profesori iz jedanaest škola s područja karlovačke županije: OŠ Kamanje iz Kamanja; OŠ Dragojle Jarnević, OŠ Grabrik i Prirodoslovne škole iz Karlovca; OŠ Katarine Zrinski iz Krnjaka; OŠ Ivane Brlić Mažuranić i Gimnazije Bernardina Frankopana iz Ogulina; OŠ Slave Raškaj iz Ozalja; OŠ Skakavac iz Skakavca; Srednje škola iz Slunja i OŠ Žakanje iz Žakanja.

Financijsku potporu projektu pružili su: Karlovačka županija, Fond za zaštitu okoliša i energetska učinkovitost i tvrtka Holcim Hrvatska.

Zahvala autora:

Najtoplije se zahvaljujem Davoru Ćikoviću, Borisu Debogoviću, Miroslavu Devčiću, Darku Ivanu Grlici, Davoru Krnjeti, Krešimiru Leskovaru, Ivici Loliću, Krešimiru Mandiću, Darku Podravcu i Vesni Zadravec što su ustupili svoje fotografije te tako omogućili da ova publikacija bude bogato ilustrirana. Portalu www.ptice.net zahvaljujem se što mi je preko osobnih stranica autora olakšao pronalaženje fotografija.

Velik broj ptičjih vrsta koje se gnijezde u dupljama ili raznim pukotinama prihvaćaju kućice za gniježđenje. U Hrvatskoj se gnijezdi 50-tak vrsta dupljašica ili poludupljašica, a većinu možemo privući na gniježđenje u odgovarajuće kućice.

DUPLJAŠICE su ptice koje za gniježđenje odabiru duplje u drveću. Ulazni otvor u duplju malen je i veličinom uglavnom odgovara veličini ptice - otvor je obično velik tek toliko da ptica kroz njega normalno prolazi.

Dupljašice su uglavnom ptice šumskih staništa, a najbrojnije su u starim šumama bogatim drvećem s dupljama. Dupljašice su, na primjer: velika, plavetna, crnoglava i jelova sjenica, čvorak, brgljez, djetlići, žune, golub dupljaš i neke vrste sova.

Plavetna sjenica

Veliki djetlić, ptić u gnijezdu

Djetlići i žune su jedine dupljašice koje same u drveću buše duplje za gniježđenje. Gnijezde se u dupljama koje kopaju najčešće u natrulim dijelovima stabala, ali i zdravim mekšim vrstama drveta. O njima ovisi čitav niz šumskih ptica, tzv. sekundarnih dupljašica (sjenice, muharice, sove, ...) koje nisu o mogućnosti same bušiti duplje već za gniježđenje koriste njihove napuštene duplje.

Veliki djetlić je naš najčešći djetlić. Naseljava različite tipove šuma, voćnjake, vrtove, parkove i šumarke. Česta je stanarica kontinentalne Hrvatske, dok je u priobalju rjeđa. Hrani se uglavnom kukcima i njihovim ličinkama koje skuplja po kori i ispod kore stabla. Zimi se također hrani sjemenkama i plodovima. Polog se sastoji od 47 jaja, a inkubacija traje 1013 dana. Na jajima leže i mužjak i ženka. Mladi su sposobni za let sa 2024 dana starosti. Djetlići i žune rijetko prihvaćaju kućice za dupljašice. Kućice moraju biti ispunjene polieuranskom masom, osim dijela neposredno uz ulaznu rupu i postavljene relativno visoko na deblo (na minimalno 34 m visine).

POLUDUPLJAŠICE se gnijezde u dupljama ili u pukotinama u zidovima, strmim obalama, stijenama i sličnim zaklonjenim mjestima, a neke katkada se gnijezde i na otvorenijim mjestima. Ulazni otvor u duplje ili pukotine u kojima se gnijezde poludupljašice obično je znatno veći od ptice. Poludupljašice su vjetruša, čiope, vijoglav, zlatovrana, mrka crvenrepka, palčić, crvendač, gorska i bijela pastirica i dr.

foto: Ivica Lolić

Vjetruša

foto: Krunoslav Mandić

Muharica

Vjetruša je naš najčešći sokol. Rasprostranjena je u cijeloj Hrvatskoj. Nastanjuje otvorene predjele, mozaičke seoske krajolike, a nalazimo je i u gradovima. Hrani se pretežito sitnim sisavcima, osobito voluharicama, krupnijim kukcima, sitnim pticama i gmazovima. Ne gradi gnijezdo nego se gnijezdi u pukotinama i rupama u stijenama i liticama, višim zgradama te u gnijezdima drugih ptica (vrane, svrake i sl.). U pologu obično ima 3-6 jaja. Inkubacija traje 27-29 dana, a ptiči mogu letjeti u dobi od 27-32 dana. Prihvaća poluotvorene kućice koje treba postaviti visoko u krošnju, na 4-5 m visine. Osobito rado prihvaća kućice na otvorenim, poljodjelskim predjelima gdje nema mjesta za njihovo gniježđenje. Kućice tu možemo postaviti na stupove, na 2-3 m visine. Sa strane kućice za vjetrušu dobro je pričvrstiti prečku da bi odrasle ptice i ptiči mogli slijetati na nju. Na dno kućice treba staviti grančica i suhe mahovine gotovo do razine ulazne rupe.

Muharica je relativno malobrojna gnjezdarica Hrvatske. Hrani se kukcima, pretežito muhamama, no lovi i pčele, ose i leptire. Plijen uglavnom lovi u letu. Gnijezdo gradi u pukotinama u drveću ili zidovima. Godišnje ima 1-2 legla. Polog se sastoji od 4-5 jaja. Inkubacija traje 12-14 dana, a ptiči mogu letjeti u dobi od 12-16 dana. Katkad je možemo privući na gniježđenje u poluotvorene kućice s vrlo niskom prednjom stranicom.

foto: Davor Krnjeta

Mali djetlić, mužjak

Šumska crvenperka nastanjuje parkove, voćnjake, veće vrtove i otvorene šume. U Hrvatskoj je rasprostranjena u unutrašnjosti, no nije osobito brojna. Hrani se uglavnom kukcima (leptirima i njihovim gusjenicama te kornjašima) i paucima. U pologu je obično 5-7 jaja, a inkubacija traje 12-16 dana. Ptiči mogu letjeti u dobi od 14-15 dana. Prihvaća različite kućice – i kućice za dupljašice i kućice za poludupljašice. Vrlo su osjetljive na uznemiravanje.

Šumska sova, mladi u gnijezdu

foto: Darko Podravec

Šumska sova najčešća je sova u Hrvatskoj. Široko je rasprostranjena. Naseljava različite tipove šuma, parkove, voćnjake i naselja. Ne gradi gnijezdo, nego se gnijezdi u dupljama. Ako nema duplji, gnijezdi se u napuštenim gnijezdima vrane, svrake, kobaca, vjeverica ili škanjaca, povremeno i na tavanima ili u dimnjacima. U pologu je obično 3-5 jaja, inkubacija traje 28-30 dana. Ptiči napuštaju gnijezdo u dobi od 25-30 dana, a za let su sposobni sa 32-37 dana starosti.

U moderno uređenim parkovima, vrtovima i voćnjacima stabala s dupljama gotovo da i nema, pa se u njima gnijezdi vrlo malo ptica dupljašica – mnogo manje nego što je optimalno s obzirom na količinu raspoložive hrane.

Uobičajene metode uređivanja šuma uključuju redovitu sječu suhih i oštećenih stabala pa je prirodnih duplji danas i u šumama malo.

foto: Davor Krnjeta

Crvenrepka, mužjak

Stoga su u današnje vrijeme populacije mnogih dupljašica smanjuju, a neke su od tih vrsta i ugrožene, npr. planinski djetlić, golub dupljaš, zlatovrana. Nedostatnost prirodnih duplji možemo, barem djelomično, nadomjestiti postavljanjem kućica za gniježđenje koje većina dupljašica vrlo rado prihvaća.

PREMALA SLIKA

foto: Miroslav Devčić

Velika sjenica

Dupljašice su vrlo važne za normalno funkcioniranje šumskih ekosustava. To su uglavnom vrste koje se pretežito hrane jajima, ličinkama i odraslim kukcima (djetlići, sjenice) ili glodavcima (sove) te imaju važnu ulogu u kontroli brojnosti vrsta koje se smatraju štetnicima u šumama.

Jedan par sjenica, na primjer, s prosječno 8 ptića u leglu, dnevno pojede oko 1000 ličinki. Tijekom svega 20 dana, koliko je ptićima potrebno do izlijetanja iz gnijezda, obitelj sjenica ulovi čak 20.000 ličinki.

foto: Vesna Zadravec

Šumska sova

Da bi ptice mogle štiti šumu od štetnika, njihove populacije moraju biti brojne i stabilne. To se ostvaruje upravljanjem šumom tako da im se osigura dovoljno prirodnih mjesta za gniježđenje. Zato se u šumi treba ostavljati veći broj sušaca i oštećenih stabala. U mladim i srednjodobnim šumama, gdje nema dovoljno velikih stabala, postavljanje kućica pomoći će gniježđenju dupljašice.

foto: Davor Krnjeta

Mrka crvenperka, ženka

U suvremenu šumarsku praksu sve više prodiru spoznaje o potrebi da se šumama gospodari tako da se što više zadrži njihova prirodnost. Mnogo je ekonomičnije i ekološki opravdanije šumom upravljati tako da se dupljašicama osigura dovoljno mjesta za gniježđenje, nego da se kontrola štetnika provodi skupim i često štetnim kemijskim sredstvima.

Dupljašicama u vrtovima i voćnjacima pomoći ćemo tako da ne sijemo stare vočke s dupljama, ali i postavljanjem kućica za gniježđenje. Tako možemo povećati broj sjenica i drugih dupljašica. Time doprinosimo ne samo zaštiti tih ptica, nego i zaštiti naših voćnjaka, povrtnjaka i cvjetnjaka od raznih štetnika.

Kućice za gniježđenje ptica mogu biti raznih oblika i izrađene od različitih materijala. Važno je da kućice one budu jeftine i jednostavne, ali čvrste i kvalitetne. Primjenom jednostavnih shema prikazanih u ovoj brošuri možemo napraviti mnogo kvalitetnih i funkcionalnih kućica.

foto: Krešimir Lesković

Velika sjenica

foto: Davor Krnjeta

Čvorak u kućici

Iako se kućice najčešće izrađuju za sitne pjevice, sjenice, čvorke, muharice i sl., kućice vrlo dobro prihvaćaju i krupnije ptice, na primjer: šumska sova, jastrebača, kukuvija, planinski ćuk, sivi ćuk, vjetruša, čavka, golub dupljaš i dr.

U narušenim prirodnim uvjetima čak katkad i ptice koje normalno same buše vlastite rupe za gniježđenje, npr. crna žuna i veliki djetlić, prihvaćaju kućice za gniježđenje.

Kućice za gniježđenje izrađuju se najčešće u nekoliko osnovnih modela. Modeli izrađeni prema priloženim crtežima mogu se prilagoditi većini ptica - mijenja se samo veličina kućice i veličina ulaznog otvora.

O veličini i obliku kućice, veličini otvora i staništu u kojem su kućice postavljene ovisi koje će se vrste u njima nastaniti.

foto: Davor Krnjeta

Gnijezdo kosa u kućici

Materijal za izradu kućica

Kućice se mogu izraditi od različitih materijala: drva, betona i sl. Zbog izvrsnih izolacijskih svojstava drvo je izrazito najbolji i najčešći materijal. Dobre su sve vrste drva, meko i tvrdo, osim šperploče i iverice. Kućice se nipošto ne smiju izrađivati od metala i plastike jer ti materijali ne pružaju nikakvu toplinsku izolaciju. Od plastike se mogu načiniti neki dijelovi kućica – npr. krov. Najčešće se izrađuju kućice od dasaka, ali izvrsne su i kućice od šupljih ili punih trupaca.

Plavetna sjenica na gnijezdu u kućici

foto: Krešimir Leskovar

Omiljena staništa **plavetne sjenice** listopadne su šume, živice, vrtovi, parkovi. Hrani se kukcima i paucima, a zimi i sjemenkama. Gnijezdo gradi u dupljama, rupama u stupovima, zidovima i sl. Obično ima jedno leglo godišnje. U pologu je najčešće 10-12 jaja. Inkubacija traje 13-16 dana. Na jajima leži samo ženka koju za to vrijeme hrani mužjak - i više od 1000 puta u istom danu. Mladi mogu letjeti s 16-22 dana. Rado naselja kućice za dupljašice i uz veliku sjenicu vjerojatno će biti najčešći stanovnik u našim kućicama.

Kos je široko rasprostranjen u Hrvatskoj. Obitava u različitim šumama i šikarama, kao i u drugim staništima s barem malo grmlja: parkovima, vrtovima, voćnjacima, naseljima. Hrani se kukcima, gujavicama i puževima, a također i različitim bobicama i voćem, ponajviše u jesen i zimu. Gnijezda grade uz debla manjih stabala ili u grmlju, često i na zgradama, ogradama i sl, a povremeno i na tlu. Obično imaju 2-3 legla godišnje. U pologu je 3-5 jaja, inkubacija traje 12-14 dana. Na jajima leži ženka.

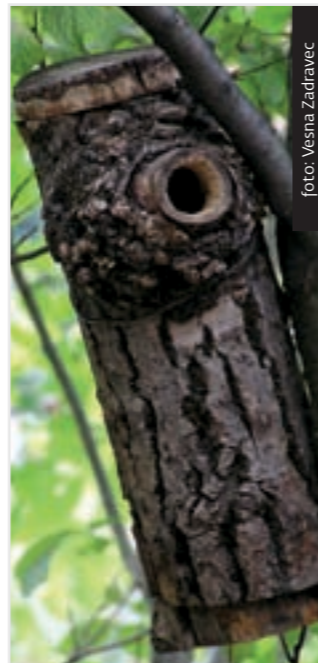

foto: Vesna Zadavac

foto: Davor Krnjeta

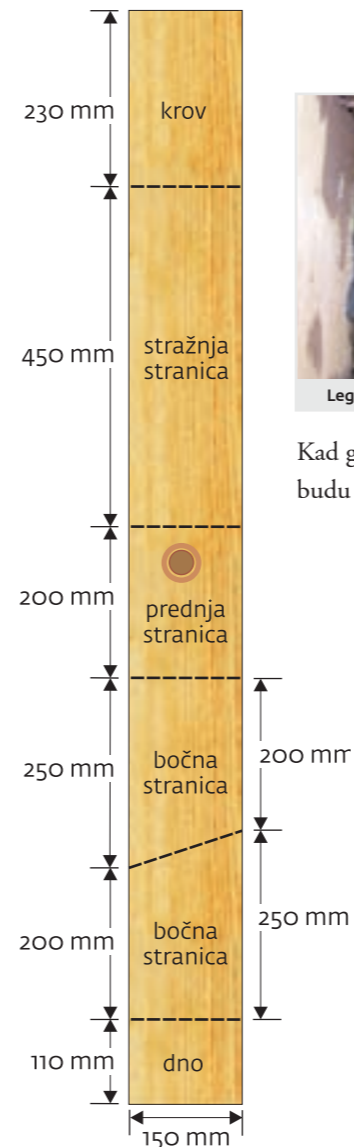
Kos

Ptići su za let sposobni sa 13-19 dana, ali gnijezdo napuštaju dok još ne mogu letjeti. Kos katkad prihvaća poluotvorenu kućicu s vrlo niskom prednjom stranicom. Kućicu trebamo postaviti na skrovito mjesto – na zid kuće ili na ogradu obraslu grmljem ili penjačicama. Kućicu je dovoljno staviti na 1-2 m visine.

Kućica od dasaka za dupljašice

Kućice je najbolje raditi od dasaka debljine 2 do 2,5 cm (najmanje 1,5 cm), koje će pticama osigurati dovoljnu toplinsku izolaciju.

Poželjno je da se kućice izrađuju od suhih dasaka, da nakon izrade ne bi sušenjem i stezanjem drva u njima nastale neželjene pukotine.

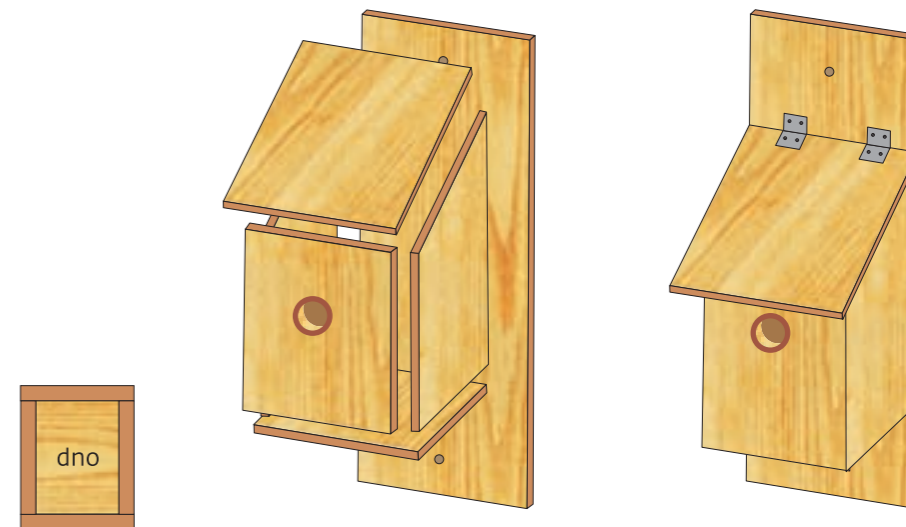

Leglo velike sjenice u kućici

foto: Davor Krnjeta

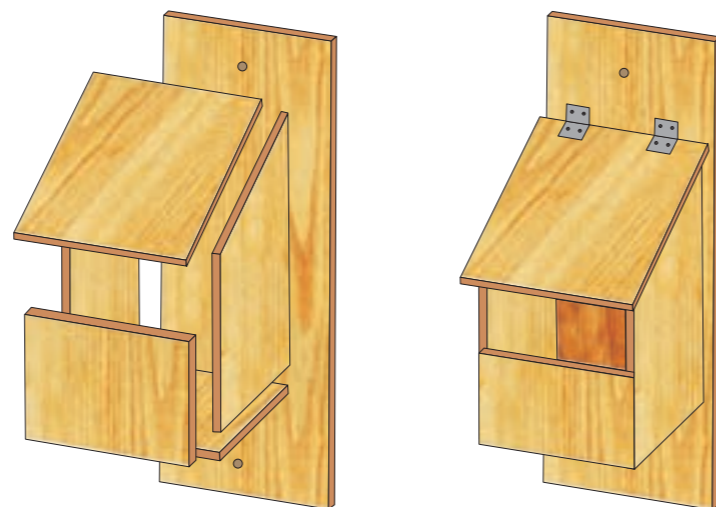
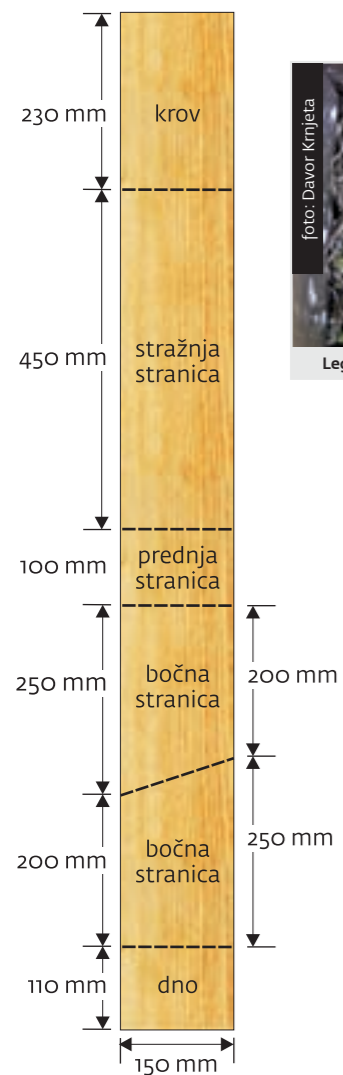

Kad god je to moguće, s obzirom na materijal kojim raspolažemo, kućicu treba «krojiti» tako da godovi budu postavljeni okomito – tako će se kiša lakše slijevati s kućice i ona će dulje trajati.

Kućica od dasaka za poludupljašice

Kućica od dasaka za poludupljašice u osnovi je vrlo slična kućici za dupljašice. Razlika je u jedino u tome što te kućice imaju veće ulazne otvore – otvorena je polovica prednje strane kućice.

Kućica od trupaca za dupljašice

Kućice izradene od trupaca imaju izvrsna izolacijska svojstva i osobito su korisne za sitne ptice, primjerice za sjenice. Vrlo su dopadljive i dobro se uklapaju u okolinu.

Te kućice mogu se izraditi iz komada prirodno šupljega drva ili iz klada čvrstog, punoga drva. Za izradu takvih kućica mogu se rabiti i okrajci s korom koji ostaju pri piljenju debla, a koji se mogu nabaviti u pilani po povoljnim cijenama.

Izraditi kućicu iz šupljega drva obično je lakše, no valja paziti da se rade samo iz već srušenih stabala ili grana. Pogrešno je posjeći šuplje stablo ili granu da bismo dobili materijal za izradu “zgodnih” kućica. Rušenjem takvih stabala uništavaju se prirodne duplje koje uvijek imaju prednost pred umjetno postavljenim kućicama!

Velika sjenica nastanjuje šume, područja obrasla raštrkanim drvećem i grmljem, parkove, voćnjake, vrtove i naselja. To je naša najbrojnija i najrasprostranjenija sjenica, gnijezdi se širom Hrvatske. Pretežito se hrani kukcima (osobito gusjenicama i kornjašima) te paucima, a zimi sjemenkama i plodovima. Gnijezda gradi u dupljama, rupama u zidovima, u cijevima ograda i sl., a vrlo rado prihvaća i kućice za gniježđenje. Najčešće ima dva legla godišnje. U pologu je obično 5 do 12 jaja. Inkubacija traje 12-15 dana, a ptiči su sposobni za let sa 16-22 dana starosti. Rado prihvaća kućice za dupljašice.

Izrada kućice za dupljašice iz punog drva / Izrada kućice za sjenice

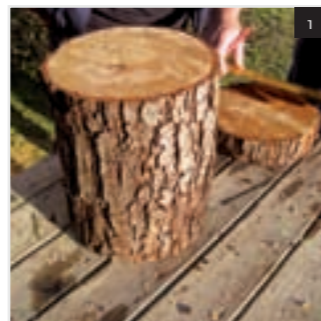
Za izradu kućice uzmemo kladu promjera drva od 23 cm i ispilimo je na potrebnu dužinu (oko 30 cm).

Kladu raskolimo na dva dijela.

Na poprečnom presjeku klade najbolje je nacrtati smjernice za rezanje. U sredini klade nacrtamo kvadrat veličine 13x13 cm (može i manji – 11x11 cm) što će odgovarati unutarnjim mjerama kućice.

Jednu od dobivenih četvrtina (to će biti stražnja stranica kućice) čavlima pričvrstimo na drvenu letvu dulju od visine kućice. Svrdlom izbušimo 3 ili 4 rupe kroz koje treba zabiti čavle. Čavle zabijemo tako da su glavice s unutarnje strane.

S jednog kraja klade otpilimo «krišku» širine 2,5 cm. Ona će poslužiti za dno kućice.

Unutarnji dio dobivenih četvrtina izrežemo tako da ostane vanjski dio trupca pokriven korom debljine 4-5 cm.

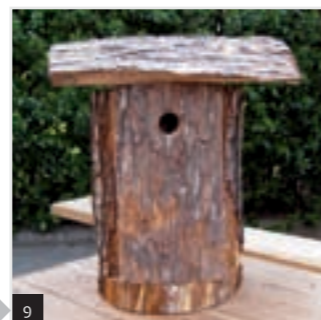

Dobivene polovice raskolimo na pola.

U jednoj od dobivenih četvrtina (to će biti prednja stranica kućice) probušimo rupu željenog promjera (2,8 cm).

Na vrhu i na dnu dobivene četvrtine debla spojimo valovitim limovima za spajanje ili drugim tipovima spojnice u obliku kućice s dupljom.

Nakon spajanja četvrtina s donje strane na kućicu pribijemo dno, a na gornju stranu pričvrstimo krov tako da se može prema potrebi otvoriti.

Krov

Krov je najbolje izraditi od tvrdoga drva koje je otpornije na vlagu i isušivanje. Ako krov radimo od mekoga drva možemo ga pokriti ljepenkom (ter-papirom), što će produžiti njegovo trajanje.

Najbolje je da krov natkriva prednju stranu i bočne stranice kućice tvoreći strehu, koja unutrašnjost kućice bolje štiti za lošeg vremena.

Dobro je da je krov kućice i nakošen tako da «pada» prema naprijed. Tako se osigurava otjecanje vode - voda se ne zadržava na krovu pa se on lakše suši i drvo manje truli, a manje je i prokišnjavanje i vlaženje unutrašnjosti kućice.

Vijoglav

foto: Krešimir Leskovar

Vijoglav je jedina djetlovka koja ne kopa duplje nego se gnijezdi u starim dupljama ostalih djetlića i drugim šuplinama u deblu. Obitava u otvorenim šumama, voćnjacima, i parkovima. U Hrvatskoj je široko rasprostranjen. Pretežito se hrani mravima, ali lovi i druge kukce. Obično ima 1-2 legla godišnje. Polog čini 7-10 jaja. Inkubacija traje 12-14 dana, a pernačenje mladih 18-22 dana. Rado se gnijezdi u kućicama za dupljašice.

Nagib krova može se osigurati tako da bočne daske ispilimo ukoso. To malo otežava izradu kućice. Drugi je način jednostavniji - kućicu pričvrstimo na deblo tako da visi prema naprijed. Kućicu je potrebno blago nakositi prema naprijed i zato da se spriječilo padanje kiše kroz ulaznu rupu.

Drenaža

Iako nagib krova i streha smanjuju mogućnost ulaženja kiše u kućicu, za jakih i dugotrajnih kiša voda može prodrijeti unutra. Da bi se spriječilo zadržavanje vode u kućici, treba osigurati drenažu, što se postiže bušenjem rupa (promjera 6-7 mm) na dnu kućice.

Zaštita kućica

Gotove kućice možemo premazati kvalitetnim i za ptice neškodljivim sredstvom za zaštitu drva na bazi vode (npr. Sadolinom), da bi se povećala njihova otpornost i osigurala trajnost. Kućice se premazuju samo s vanjske strane, a dio neposredno oko ulazne rupe najbolje je ostaviti nepremazanim. Nakon zaštite drva, kućice treba ostaviti nekoliko dana da se dobro provjete i osuše. Postavljaju se potpuno suhe kućice.

Mrka crvenrepka, mužjak

foto: Ivica Lolić

Mrka crvenrepka široko je rasprostranjena u Hrvatskoj. Primarno je gnjezdarica stjenovitih planinskih predjela gdje se gnijezdi po stijenama i liticama. Prilagodila se životu u ljudskim naseljima te proširila i u gradove, gdje se gnijezdi u pukotinama pod krovovima i u zidovima zgrada ili drugih objekata. Hrani se uglavnom kukcima, ali lovi i paukove te gujavice. Obično ima 2 legla godišnje. U pologu je najčešće 4-6 jaja, a inkubacija traje 13-17 dana. Ptići mogu letjeti u dobi od 12-19 dana. Prihvaća poluotvorene kućice za gniježđenje koje je najbolje postaviti na kuću, garažu, štagalj i sl., najbolje neposredno ispod krova.

Poljski vrabac

foto: Ivica Lolić

Poljski vrabac široko je rasprostranjen u Hrvatskoj. Čest je u kontinentalnim područjima, a rijedak u priobalju. Obitava uz naselja, po poljodjelskim površinama, predjelima s raštrkanim drvećem, u rijetkim otvorenim šumama. Odrasle ptice hrane se sjemenkama i kukcima, ali ptiće hrane isključivo kukcima. Gnijezda grade u dupljama, u rupama na zgradama i sl. Godišnje imaju 1-3 legla. U pologu je obično 3-6 jaja, inkubacija traje 11-14 dana, a ptići mogu letjeti s 15-20 dana. Rado prihvaća kućice za dupljašice. Druževni su – često se gnijezde u rahlim kolonijama pa stoga možemo postaviti više kućica, jednu do druge.

Postavljanje kućica

Gdje?

Kućice možemo postavljati u vrtove, voćnjake ili u šumu. Postavljamo ih u mirnije dijelove vrtova ili voćnjaka. Kućice ne smijemo postavljati u neposrednoj blizini hranilica za ptice – ptice koje dolaze na hranilicu uznemirivat će ptice koji se pokušavaju gnijezditi. Hranilice često privlače i ptice grabljivice, što dodatno ugrožava ptice u tako smještenoj kućici.

Na koju visinu?

Za većinu pjevica kućice je dovoljno postaviti na 1,5 do 2 m visine. U parkovima je poželjno stavljati kućice iznad 2 metra da bi bile teže dostupne. Vrste koji se gnijezde u poluotvorenim kućicama (npr. kos, siva muharica, crvendac) za gniježđenje više vole skrovita mjesta, pa je kućice za te ptice najbolje pričvrstiti na drvo, zid ili ogradu obraslu biljkama penjačicama ili grmljem. Visina na koju je kućica postavljena manje je važna od količine pokrova. Crvendaci se mogu gnijezditi blizu tla, a i visoko u bršljanu. Neke vrste vole visoko postavljene kućice – npr. za djetliće kućice treba postaviti na najmanje 3 do 4 m visine.

Broj i razmak između kućica

Većina pjevica teritorijalne su vrste, o čemu treba voditi računa pri postavljanju kućica. Ako kućice postavimo previše gusto, mnoge će ostati prazne. Dobro je prvo postaviti nekoliko kućica i ravnomjerno ih rasporediti, a zatim postupno između njih dodavati nove kućice. Najbolje je ako je razmak između kućica u vrtu oko 10-15 m, a u šumi nešto veći, 25 m u bjelogoričnim i 40-50 m u crnogoričnim šumama.

Kamo okrenuti ulaz kućice?

Kućice treba postaviti na sjenovito mjesto, zaštićeno od direktnoga sunca i vjetra tako da je ulaz zaklonjen od izravnih sunčevih zraka, jakog vjetra i kiše. Nije dobro ako sunčeve zrake “tuku” izravno u kućicu jer može doći do pregrijavanja.

Pričvršćivanje kućica

Kućicu treba pričvrstiti na stablo tako da je stabilna i ne može pasti. Možemo je pričvrstiti žicom koju omotamo oko debla i kućice, čavlima je pribiti za deblo ili objesiti na granu. Za pričvršćivanje kućica najbolje je rabiti nehrđajuću žicu, čavle ili vijke. Povremeno treba provjeriti stoje li kućice još uvijek čvrsto te treba li žicu kojom je kućica povezana otpustiti da ne bi urasla u drvo.

foto: Darko Ivan Grlica

Ako se kućica postavlja pribijanjem na deblo, dobro je na stražnju stranu kućice (tj. stražnju dasku) pribiti čvrstu letvu tako da ona viri po 10 cm s gornje i donje strane kućice. Kroz dio letve koji viri iznad i ispod kućice čavlima se kućica pričvrsti za stablo. Tako kućica neće biti naslonjena na deblo i lakše će se sušiti, što će produžiti njezino trajanje.

U vrtovima u kojima nema odgovarajućega drveća za vješanje kućica, kućica se može pričvrstiti na zid, stupove ograda i sl. Nastojite da to budu zasjenjena mjesta.

Kućice za dupljašice najbolje je postaviti tako da stoje okomito ili blago nagnute prema naprijed da bi se smanjila mogućnost da kiša pada u nju. Kućice za poludupljašice dobro je nagnuti malo prema nazad, da bi se jaja i ptići zadržali u stražnjem dijelu kućice.

Kada postavljati kućice?

Kućice možemo postavljati tijekom cijele godine, no najbrže će biti zauzete ako ih postavimo u jesen, a najkasnije u siječnju. Mnoge potencijalne gnjezdarice (npr. sjenice i brgljezi) stanarice su, te već u veljači i ožujku izabiru teritorij za gniježđenje.

Trebamo li u kućicu dodavati materijal za gradnju gnijezda?

Većina vrsta sama skupljaju materijal za gradnju svojega gnijezda te kućice za njih ostavljamo praznim. Iznimka su sove i vjetruša koje same ne grade svoja gnijezda. U kućice namijenjene sovama dobro je staviti sloj suhog lišća, sijena ili krupne piljevine.

Čišćenje i održavanje kućica

Kućice trebamo redovito čistiti. Ako čišćenje zanemarujemo, nakon nekoliko godina one će biti pune gnijezdećeg materijala i neprikladne za gniježđenje. Najbolje ih je čistiti odmah nakon gniježđenja, a najkasnije u rujnu ili listopadu. Staro gnijezdo i materijal koji izvadimo iz kućica dobro je spaliti, što će pomoći uništavanju parazita i njihovih jajašaca. Dobro je da pri čišćenju nosimo gumene rukavice, jer neki paraziti ptica mogu ugristi i čovjeka, te uzrokovati crvenilo i svrbež.

foto: Boris Debgović

Plavetna sjenica

Nakon čišćenja, kućice je najbolje nekoliko tjedana ostaviti otvorenim da bi se dobro provjetrile. Da bi se mogle čistiti, kućice moraju se moći otvoriti, što se najčešće postiže ugradnjom krova, dna ili stranice koji se mogu otvoriti.

Veličina kućice

Modeli kućica opisani u ovoj knjižici zadovoljit će većinu ptica. Možemo ih prilagoditi raznim vrstama mijenjajući veličinu kućice i promjer ulaznog otvora. Savjete o veličini i dizajnu kućica navedene u ovoj knjižici treba shvatiti kao osnovne smjernice za njihovu izradu. Ptice su oportunisti i prihvatit će kućice koje dimenzijama ponešto odstupaju od onih navedenih u tablicama. Na primjer, kućica za dupljašice s ulaznim otvorom promjera 28 mm pogodna je za plavetnu, veliku i jelovu sjenicu te poljskog vrapca. Kućica s nešto većim otvorom (promjer 32 mm) pogodna je za sjenice i poljskog vrapca, ali i za brgljeza, malog djetlića i vrapca. U malo veće kućice, promjera dna oko 17 cm, dubine 20-30 cm i s ulaznim otvorom promjera oko 50 mm naselit će se vijoglav, čvorak ili čuk.

Hoće li neka vrsta ptice biti privučena u kućicu, ne ovisi samo o tipu kućice i veličini ulaznog otvora nego i o njezinoj lokalnoj rasprostranjenosti i brojnosti. U tablicama su navedene česte i široko rasprostranjene vrste u Hrvatskoj (označene sa ☺), lokalno rasprostranjene ili rijetke (označene sa ☹) te neke vrlo lokalno rasprostranjene ili vrlo rijetke vrste (označene sa ☹).

U tablicama nisu navedene mjere kućica za vrste kojima su potrebne posebno dizajnirane kućice, npr. za kratkoljunog i dugokljunog puzavaca ili kukuviju. Djetlići i žune rijetko prihvaćaju kućice. Bušenje duplje je za ove vrste dio svadbenog rituala pa one prihvaćaju samo kućice ispunjene poliuretanskom

foto: Ivica Lolić

Bijela pastirica

Može ovdje neki kraći tekst o bijeloj pastirci? Ili da stavimo drugu sliku?

penom, "nabijenom" piljevinom ili sl. Planinska sjenica će također prihvatiti samo ispunjene kućice.

Želite li postaviti kućicu za neku od vrsta koje ovdje nije navedena ili imate dodatnih pitanja vezanih uz oblik, veličinu ili način postavljanja kućica, slobodno se javite na adresu Zavoda za ornitologiju, rado ćemo Vam pomoći.

Zavod za ornitologiju

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti

Gundulićeva 24, 10000 Zagreb, tel.: 4825-402, 4825-400

vesna.tutis@hazu.hr ili zzo@hazu.hr

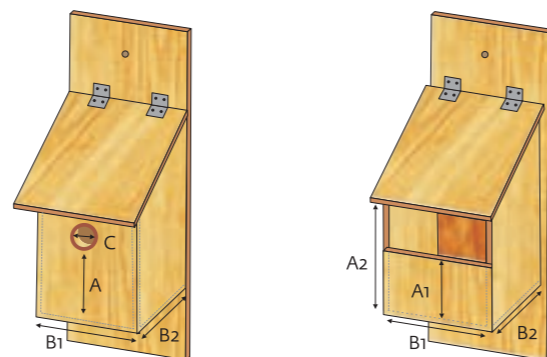
Za daljnje čitanje preporučamo:

Bolund, L. (1987): Nest Boxes for the Birds of Britain and Europe. Sainsbury Publishing Ltd., 250 pp.

du Feu, C. (1989): Nestboxes. BTO Guides 20. British Trust for Ornithology, Beech Grove, Tring, 72 pp.

du Feu, C. (2003): The BTO Nestbox Guide. BTO Guides 23. British Trust for Ornithology, The Nunnery, Thetford, 77 pp.

Ako ne poznajete dovoljno ptice i niste sigurni koja se vrsta ptica naselila u kućicu koju ste postavili, pomoći će Vam vodič za određivanje ptica *Ptice Hrvatske i Europe* koji je 1999. g. izdalo Hrvatsko ornitološko društvo.

	A (cm)	B1 x B2 (cm)	C (cm)	D (m)
☹ golub dupljaš <i>Columba oenas</i>	45	20 x 20	15	4 - 5
☺ čuk <i>Otus scops</i>	30	20 x 23	6	2,5 - 4
☹ mali čuk <i>Glaucidium pa--sserinum</i>	40	16 x 16	4-6	2 - 4
☹ planinski čuk <i>Aegolius funereus</i>	35	20 x 20	9 x 11	
☺ sivi čuk <i>Athene noctua</i>	40	18 x 18	7	>1
☺ šumska sova <i>Strix aluco</i>	40	30 x 30	16	3 - 5
☹ jastrebača <i>Strix uralensis</i>	50	40 x 40	18-20	5 - 7
☺ pupavac <i>Upupa epops</i>	25	16 x 16	6,5	> 1,5
☺ vijoglav <i>Jynx torquilla</i>	20	13 x 13	3,5 x 4,5	3 - 6
☺ mali djetlić <i>Picoides minor</i>	20	13 x 13	3,2	2 - 4
☺ crvenoglavi djetlić <i>Picoides medius</i>	30	13 x 13	4,5	>3
☹ veliki djetlić <i>Picoides major</i>	35	14 x 14	5	>3
☹ troprsti djetlić <i>Picoides tridactylus</i>	25	14 x 14	4,5	0,6 - 2,5
☺ crna žuna <i>Dryocopus martius</i>	40	20 x 20	10	>3
☺ siva žuna <i>Picus canus</i>	40	15 x 15	6	>3
☺ zelena žuna <i>Picus viridis</i>	40	18 x 18	6	>3
☺ šumska crvenrepka <i>Phoenicurus phoenicurus</i>	25	13 x 13	3,5	2 - 4
☺ bjelovrata muharica <i>Ficedula albicollis</i>	20	13 x 13	2,8	2 - 3
☺ crnoglava sjenica <i>Parus palustris</i>	15	10 x 10	2,5	1 - 2
☺ planinska sjenica <i>Parus montanus</i>	15	10 x 10	2,5	1 - 2
☺ jelova sjenica <i>Parus ater</i>	15	10 x 10	2,5	1 - 2
☹ kukmasta sjenica <i>Parus cristatus</i>	15	10 x 10	2,8	2 - 3
☺ velika sjenica <i>Parus major</i>	20	13 x 13	2,8	2 - 3
☺ plavetna sjenica <i>Parus caeruleus</i>	15	10 x 10	2,5	2 - 3
☺ brgljez <i>Sitta europaea</i>	20	13 x 13	3,2	2 - 4
☺ vrabac <i>Passer domesticus</i>	20	13 x 13	3,2	2 - 3
☺ poljski vrabac <i>Passer montanus</i>	20	13 x 13	2,8	2 - 3
☺ čvorak <i>Sturnus vulgaris</i>	20	13-20	4,5	3 - 5
☺ čavka <i>Corvus monedula</i>	45	20 x 20	15	>5

	A1 (cm)	A2 (cm)	B1 x B2 (cm)	D (m)
☺ vjetruša <i>Falco tinnunculus</i>	15	30	50 x 30	4 - 5
☺ gorska pastirica <i>Motacilla cinerea</i>	10	20	13 x 13	
☺ bijela pastirica <i>Motacilla alba</i>	10	20	13 x 13	1 - 3
☺ vodenkos <i>Cinclus cinclus</i>	5	20	13 x 13	
☺ palčić <i>Troglodytes troglodytes</i>	5	15	10 x 10	0,5 - 1
☺ crvendač <i>Erithacus rubecula</i>	5	15	10 x 10	0,5 - 1
☺ kos <i>Turdus merula</i>	2,5	20	20 x 20	1 - 2
☺ mrka crvenrepka <i>Phoenicurus ochruros</i>	7,5	15	10 x 10	1 - 4
☺ muharica <i>Muscicapa striata</i>	2,5	10	10 x 15	2

foto: Vesna Zadravec

Preuređivanje pukotina i drugih šupljina u duplje za gniježđenje

Postoje mnoge prirodne pukotine, šupljine i duplje koje nisu pogodne za gniježđenje dupljašica, no koje uz malo domišljatosti i truda možemo prilagoditi i pretvoriti u atraktivne i kvalitetne duplje za gniježđenje. Na primjer, duplje u kojima se zadržava voda i koje zbog toga nisu pogodne za gniježđenje ptica možemo «popraviti», odnosno isušiti.

Kroz deblu do dna duplje trebamo izbušiti jednu ili više rupica da bi voda mogla istjecati. Nakon što se duplja ocijedi, očistimo nakupljeni talog i kroz probušene rupice umetnemo plastične cjevčice čime ćemo osigurati trajno cijedenje. Najbolje je da cjevčice vire iz debla oko pola centimetra. Povremeno ih trebamo očistiti da se ne bi začepile. Dno duplje trebamo obložiti slojem oblutaka na koji stavimo sloj strugotina ili komadića kore

drveta. Takvom drenažom osigurat ćemo da gnijezdo ostane nepoplavljeno nakon obilnijih kiša.

Ulaznu rupu u duplju možemo smanjiti stavljanjem drvenoga poklopca na kojem izbušimo rupu željne veličine.

Prije nego se odlučite na «uređivanje» takvih šupljina, dobro razmislite da ne biste načinili štetu. Ako u blizini nema potoka ili nekog drugog stalnog izvora vode, nemojte dirati takve šupljine – one mogu imati veću vrijednost kao pojilice za ptice i druge životinje nego kao duplje za gniježđenje.

Jesu li kućice koje možemo kupiti u trgovinama dovoljno dobre?

Na tržištu postoje različite kućice za ptice – neke su odlične, a druge su loše i neprikladne za ptice. Kvalitetu kućice možemo procijeniti slijedeći osnovne preporuke u ovoj knjizi: trebamo provjeriti je li drvo od kojih je kućica načinjena dovoljno debelo (najmanje 1,5 cm), je li dubina i veličina kućica odgovarajuća za ptice kojima su namijenjene, mogu li se otvoriti da bi se mogle čistiti i sl. Ako kućice za dupljašice nisu dovoljno duboke, grabežljivci će lakše dohvatiti ptice kroz ulaznu rupu, a i ptići mogu ispasti iz gnijezda prije nego što su sposobni za let.

Izbjegavajte kućice koje imaju puno ukrasa ili štapić za slijetanje ispred ulaza u kućicu – to također olakšava grabežljivcima da dođu do sadržaja kućice. Također izbjegavajte kućice koje su živih boja i lako uočljive. Najbolju zaštitu pticama pružaju kućice koje se dobro uklapaju u okoliš. Ne kupujte kućice koje su načinjene od metala ili plastike. Nikada ne kupujte kućicu koja je istovremeno i kućica i hranilica – to je pticama neprihvatljivo. U prodaji se mogu naći i kućice načinjene od posebnog materijala, tzv. drvenoga betona. To su odlične i vrlo trajne kućice, no obično su i znatno skuplje nego ostale kućice.

Što ako kućice ostanu nenastanjene?

Postavljene kućice ptice katkad odmah zauzmu, ali češće one ostaju prazne godinu ili dvije dok se ptice na njih ne naviknu. Ako kućica niti nakon nekoliko godina nije zauzeta (3–4 godine za manje ptice, 6 ili više godina za krupnije ptice) najbolje ju je premjestiti. Najčešće kućice ostaju prazne zato što su postavljene na mjesta na kojima su izložene prevelikom uznemiravanju ili na mjesta gdje nema dovoljno hrane, jer je premalo drveća, grmlja i sl. Ako u vrt postavimo previše kućica, neke će također ostati prazne.

Čvorak, ptići u duplji

Čvorak je česta gnjezdarica nizinske Hrvatske, u gorskoj i priobalnoj Hrvatskoj rijedak je i malobrojan. Gnijezdi se u otvorenim šumama, na rubovima šuma, u voćnjacima, velikim parkovima, po raštrkanom drveću uz poljodjelske površine. Svejed je. Za gniježđenja u njegovoj prehrani prevladavaju kukci i njihove ličinke, a ptiće u gnijezdu uopće ne hrane biljnom hranom. Ljeti i u jesen jede dosta mekog voća, a zimi u prehrani prevladavaju sjemenke. Gnijezda gradi u dupljama, katkad u pukotinama stijena i zgrada. Godišnje ima 1–2 legla. U pologu je obično 4–6 jaja, a inkubacija traje 11–15 dana. Ptići su za let sposobni s oko 21 dan. Rado nastanjuje kućice za dupljašice, a osobito voli duboke kućice postavljene prilično visoko na stablo.

foto: Darko Ivan Grlica

Preporuke

Ako planirate postaviti samo nekoliko kućica za gniježđenje ptica u svom vrtu ili voćnjaku slobodno to učinite bez konzultacije sa stručnjacima. Važno je jedino da osigurate kvalitetne kućice, da ih postavite na odgovarajuće mjesto i ne ometate ptice tijekom gniježđenja.

Ako planirate postaviti veći broj kućica u velik voćnjak ili šumu, savjetujte se sa stručnjakom ornitologom. Postavljanje većeg broja kućica može znatno utjecati na brojnost ptica na području gdje ih postavljate pa je važno voditi računa da se postavljanjem većeg broja kućica za jednu vrstu ne ugrozi opstanak neke druge vrste koja dolazi na tom području.

Kad postavljamo veći broj kućica za gniježđenje, dobro ih je označiti brojevima, a položaje kućica ucrtati na kartu.

Crnoglava sjenica obitava u listopadnim šumama, parkovima, voćnjacima i velikim vrtovima s dobro razvijenim slojem grmlja. Najbrojnija je u prostranim, bogatim dobro strukturiranim hrastovim i bukovim šumama. U proljeće i ljeto hrani se kukcima, paučima, puževima, gujavicama i sl. U drugim dijelovima godine jede i sjemenke, plodove i sl. Ptice pretežito hrani gusjenicama. Gnijezdo gradi u dupljama, katkad u rupama u zidovima i sl. U pologu je obično 7-10 jaja. Inkubacija traje 13-15 dana, a ptici su sposobni za let sa 17-20 dana. Prihvaća kućice za dupljašice.

Sumska sova rado se gnijezdi u kućicama. Kućice za tu vrstu, međutim, treba postavljati samo u šumu, osobito u srednjodobne i mlađe šumske sastojine u kojima za šumsku sovu ima dovoljno plijena, ali malo mjesta za gniježđenje. U voćnjacima, vrtovima i naseljima nije dobro poticati gniježđenje šumske sove postavljanjem kućica – time možemo štetiti drugim, ugroženijim vrstama sova – npr. sivom ćuku. U naseljima i voćnjacima najbolje je postavljati kućice za ćuka, sivog ćuka i kukuviju – to su uobičajena staništa tih vrsta koje dobro koegzistiraju zajedno, a kojima brojnost sve više opada.

Crnoglava sjenica

foto: Davor Krnjeta

Postoje i posebne kućice i platforme za gniježđenje grabljivica. Postavljanje takvih kućica zahtjevan posao za koji je potrebno dobro poznavanje biologije pojedinih vrsta i stanja njihovih populacija. Male kućice za pjevice može izraditi i postaviti gotovo svatko.

Što ako grabežljivci uništavaju polog ili leglo u kućici?

Razni grabežljivci ugrožavaju ptice u kućicama – mačke, kune, lasice, vjeverice, vrane, šojke, katkad čak i djetlići. Ptice je teško „obraniti“ od napada tih grabežljivaca.

Kućica od trupca ili deblje daske (2,5 cm) pruža bolju zaštitu nego kućica od tanje daske.

Ulaz u kućicu možemo ojačati metalnom pločicom ili komadom daske. Kroz «deblji» ulaz mačke će teže dohvatiti sadržaj kućice, a metalna pločica spriječiti će djetlića da proširi rupu. Ta ojačanja treba pričvrstiti tako da budu priljubljena uz dasku da ne bi ostale pukotine u koje bi se ptice mogle zaglaviti prstima ili perjem.

foto: Boris Debgović

foto: Davor Krnjeta

Ptice možemo zaštititi i pokrivanjem krova kućice trnjem ili bodljikavom žicom. Zaštitu će pružiti i pojasevi načinjeni od bodljikave žice ili skliskih metalnih ploča ako ih stavimo na stablo iznad i ispod kućice.

Vrlo se često ispred ulaza u duplju stavlja štapić da bi ptice na njega mogle slijetati. Iako ptice rado koriste takav štapić, on im nije potreban. Štoviše, istraživanja su pokazala da takvi štapići stanovnicima kućica više štete nego koriste jer olakšavaju grabežljivcima pristup do legla u kućicama.

Pupavac na ulazu u duplju

Ne ometajte ptice tijekom gniježđenja!

Većina ptica vrlo je osjetljiva na uznemiravanje tijekom gniježđenja, a osobito za vrijeme dok leže na jajima i neposredno nakon izvaljivanja mladunaca iz jajeta. Velika sjenica, na primjer, vrlo je osjetljiva i može napustiti gnijezdo. Uznemiravanje može uplašiti i ptice koji zbog toga mogu napustiti gnijezdo prerano i stradati kao žrtve grabežljivaca. Zbog toga ne zavirujte u kućice tijekom gniježđenja.

Želite li doznati koje vrste koriste vaše kućice, koristite dalekozor. Tako iz daljine možete pratiti zbivanja u kućici i oko nje: kad je počela gradnja gnijezda, hrani li mužjak ženku koja je na gnijezdu, kada mladi napuštaju gnijezdo i dr. Prilikom čišćenja kućica u jesen moći ćete vidjeti i od čega je gnijezdo napravljeno, ima li ima kakvih ostataka hrane i sl.

Bijela pastirica najčešće obitava uz slatke vode, ali prilagodila se i na antropogena staništa te je danas često možemo naći po selima. Rasprostranjena je u čitavoj Hrvatskoj. Hrani se pretežito kukcima, no lovi i paukove, puževe i gujave.

Gnijezdo gradi u rupama i pukotinama u obalama, liticama, zidovima, zgradama. Obično ima dva legla godišnje. Polog se sastoji od 3-5 jaja. Inkubacija traje 14 dana, a mladi opernačuju sa 14 dana. Za gniježđenje prihvać a poluotvorenu kućicu s niskom prednjom stranicom, a možemo je postaviti na zid kuće, ispod krova ili na zidanu vrtnu ogradu. Najbolje je ako kućicu postavimo uz gustu vegetaciju - bršljan ili druge penjačice. Možemo je postaviti relativno nisko – na oko 1 m visine.

ISBN 385-9915-34343

3 85 9915 343439

Javna ustanova za upravljanje zaštićenim prirodnim vrijednostima Karlovačke županije

Fond za zaštitu okoliša i energetska učinkovitost

Grad Karlovac

Karlovačka županija

Holcim